

ՀՈԿԻԿ ԱՖՅԱՆ

Արձաններ, մարդիկ եւ մի ժիշտություն ու քրոնի վարունգ

Բոլոր նրանք, ովքեր երբեմ տեսել են
Նիկի ճանադարհությունը մովս-
ֆիլմը, գիտեն ու երբեք չեն մոռանա, որ
խաղափում դրված արձանները՝ գիտեր,
երբ բոլոր ճարդիկ մնած են ու փողոցնե-
րում որեւէ մեկը չկա, կենդանանում են
ու սկսում են բայլել: Այստես, Երեւանում՝
Օղերայի դիմաց նստած Թումանյանն
օրինակ, գիտերվա ինչ-որ ժամի ոժի է
կանգնում, իշնում է Ազատության իրա-
դարակ, բայլում դեմի Թումանյան փո-
ղոց ու բարձրանում իր տուն, նստում իր
գրասեղանի մոտ, գուցե ինչ-որ նոր բան
գրում, կամ թեյ խնում... Այս առումով ա-
մենարարդը Վկյամ Սարդամի դրու-
թյունն է, անի որ ճարդը Երեւանում չի
ծնվել ու այստեղ չի աղբել: Չնայած ա-
սում են, գիտեներ Մաշտոցի դղորա-
յից ինչ-որ մեկը բայլում է դեմի լեռնե-
րը...

Մի խոսքով, եթե դեռ չեմ դիմել Նիկա
Ճանադարհությունն, ապա ան-
դայման դիմեմ: Որից հետո էլ դատա-
խանեմ մեկ հարց: Եթե, ավելի ճիշճ՝ եր-
երեւանի հենց կենտրոնում տեղադրվի ա-
ռաջին Հանրապետության հիմնադիր
համարվող Արամ Մանուկյանի արձանը,
որի էսիգի շուրջ, ի դեմ, ֆեյրության
հերոսամարտեր են տեղի ունենում այս օ-
րերին, մարդը՝ Արամ Մանուկյանը, գիտե-
րը, երբ բոլոր արձանները կենդանանան
ու սկսեն բայցել, ուր է զնալու: Տամա-
րանում են՝ տուն: Բայց որտեղ է Արամ
Մանուկյանի տունը, ավելի ճիշճ՝ հնչ
տես ունի այն հիմա: Պատկերացնո՞ւմ են
Արամ Մանուկյանի դեմքը, երբ նա տեսնի
իր տունը մի երկրում, որտեղ իր անունով
երդողներ կան, որտեղ իր արձանի մա-
սին երազում են, բայց այդ երազողներն
այնքան փող չունեն, որ բաղադրեաւ-
րանից զնեն Արամի տունն ու տեսիք բե-
րեն, չնայած աշխարհասկյուռ կուսակ-
ցություն են, իշխանության մաս: Լավ,
Արամի նասին երազել կարելի է, նրա հա-
յացից վախենալ ո՞չ... Իսկ եթե տունը
չգտնենով՝ առաջին Հանրապետության

իմնադիրը որոնի իր կառավարության շենքը, ի՞նչ է գտնելու, խնոր ու կետչո՞ւղ, Արբերիկներ ու սո՞ւնկ, դանիր ու ձիթացտո՞ւղ, կամ թռու վարո՞ւնգ.... Արամ Մանուկյանի արձանի տեղադրումը վտանգավոր է, բանի որ այն տեղադրողները համոզված են, որ Արամը գիտեմերը չի փայլելու, բայց Արամը գիտեմերը բայլելու է....

Արդյունիւմ, հենց այս տարի, Եր նօտակ են առաջին Հանրապետության 100-ամյակը, մի առավոտ կզարքենի ու կտսնենի, որ Արամ Մանուկյանը չկա, արձանի տեղը կա, արձանը չկա: Կորոնենի ու չենի գտնի, որովհետեւ Երբեք էլ չենի ունեցել, բանի որ մարդու հիշատակը նրա արձանը չէ, տունն է, խոսքն է, դասգամն է: Ո՞վ է հարցել Արամ Մանուկյանին, թե կուգենա՞ր նա արդյոք հավելու կանգները մասնաւո՞ր են:

այս ամենը տեսնի ու չկարողանա ոչինչ անել: Ով կիամաձայնի կանգնել ու մնալ նման բաղադրություն: Այսօր ապրողներից ովք է ուզում, որ իր ճահից հետո ի տունը բանդեն, բայց իր արձանը տեղադրեն՝ իր հարգելով, իր այդրես են հարգում: Իր բաղադրության արձաններն ավելի կարեւոր են, քան ճարդիկ, որին շատ արձան՝ այնքան գելեցիկ բաղադր: Մարդու արձանն անցյալի դաշտամունքն է, ու թեմն թված ներկայի վրա:

Ու հարցս այս չէ, թե որդանով է գեղեցիկ Արամ Մանուկյանի արձանի էսիֆը (Մանուկյանն ինքը գեղեցիկ տղամարդ չի եղել), հարցն այս է, որ ամեն գիտեր մեր մարդու բոլոր մարդիկ բնած են լինում ու փողոցներում որևէ մեկը չի լինում, Կոնսերվատորիայի դիմացի այգուակենդանանում է Կոմիտասը, նայուառությունն ու նորից խելազարպում՝ արձանադաշտությունից, հերոսամոլությունից, արձանին՝ նարդու տեղ չգննելուց եւ ճարդում՝ արձանի տեղ դնելուց:

Ծխել գեղեցիկ, բարզել գեղեցիկ

Ամեն անգամ, Եթր խոսք է լինում ծխելու դեմ դպրաբար մասին, ես հիշում եմ անզիացի այն ծեր ջենթլմենին, որը Նորվիչի իր ժեղու տաճ՝ մուգ կարմիր, Երկար խալարի մեջ փաքքարպատ նստած է բուխարու առջեւ եւ մի ճեռվով ըոյնու է ֆոքտ-սփանելի գլուխը, հսկ մյուսու սիզար է ծխում մասելով Անգլիայի բացառամեն լուսավոր աղագայի մասին։ Յենց նոյն դաիին սենյակ է մասնում այս ջենթլմենի որդին եւ տեսնելով, որ հայրը ծխում է, ասում է. «Դայրիկ, այս ինչո՞ւ ես ծխում, չէ՞, որ Առողջապահության միջազգային կազմակերպությունը հենց նոր հայտարեց, որ ծխելու հետևանքով առաջանում է 100 հիվանդություն։» Ջենթլմենը ժողովում է ճիշ այնպես, ինչպես Արքուր բազավորն է ժողովում հանձարեղ բան մատելով եւ ասում է. «Որդիս, եթե դու եւ Առողջապահության միջազգային կազմակերպությունը միասին ինձ թվարկե՞ք այն հայրու հիվանդությունը, որ առաջանում է ծխելու հետևանքով, ես ծեզ կասեմ 101 հիվանդություն, որոնք ծխելու հետևանքով չեն առաջանում...»։ Անգլիական բանահյուսությունն այս հիանալի դաշնության ավարտը չի ներկայացնում, ուստի դատկերացնեն, որ այն հենց այսպես էլ ավարտվում է։

Սինչետն Կայասամում Ծոր-նոր է սկսել դայլարը ծխելու դեմ: Նոր-նոր, բանի որ գործող օրենքը, այն, որ հասարակական տրանսպորտում, մետրոյի դեմքն ծխել չի կարելի, ոչ մեկը չէր հարզում: Ես չգիտեմ, թե որտեղից առողջապահության նախարարությունն ունի վսահություն, որ ծխելու դեմ հստագված օրենքը հարգելու են: Ու ամենակարեւորը՝ Ես չգիտեմ, թե որտեղից է ՀՀ կառավարությունը գտնելու տևուչներ, որնն ո ոտքությանը մակագրությամբ ժիշտներով շրջելու են մեր բոլոր բնակավայրերի կանգառներով, հասարակական փակ տարածմերով ու որտեղ ծխող մարդ տեսնեն՝ տուգանելու են: Ըստ օրենքի՝

այդպես էլ դեմք է լինի, եթե օրենքի ընդունումից հետո որեւէ մեկը կանգառում կանգնած է ժամ տրանսպորտի սպասի ու հանկարծ ծիսի, աղա նրան կմոտենա մի շատ բարեկիրդ երիտասարդ կամ գեղեցիկ աղջնակ ու կասի՝ «Գիտե՞՞ն, դուք ծխում եք հանրային վայրում, ինչի համար դեմք է 250 հազար ՀՅ դրամով տուգանվե՞»։ Ի դեմ, եթե մարդու այդքան փող չունի, իսկ մեր կանգառներում կանգնող մարդկանցից էշեն այդքան փող ունեն գրդառներում, կամ եթե առհասարակ ունեն, աղա ի՞նչ է լինելու։ Տեսուչը ծխողին ի՞նչ է անելու, բաժի՞ն է տանելու՝ օրեն խախտելու համար, թէ, օրինակ, աղտակելու է... Բայց, ամենահետաքրքրականը, եթե օրինակ դուք աշխատում եք ՀՅ կառավարությունում, ասենք վարչապետի աշխատակազմում զբաղեցնում եք բուլը տանող-բերողի անշափ կարեւոր դաշտոնը, ու հանկարծ միջանցում կանգնում ու ծխում եք, աղա կբացվի ամենամոտ դուռը, այնտեղից դուրս կգա հակածիսախոտային տեսուչն ու կասի՝ «Դարգեին բուլը տանող-բերող, դուք խախտել եք ՀՅ օրենքը, ու դեմք է տուգանվե՞ 250 հազար դրամ, ավելին, որտե՞ղ է Ձեր երկարավարի աշխատասենյակը»։ Աղա երկուսով կզմաք ՀՅ վարչապետի աշխատատենյակ, տանի որ Ձեր երկարավը հենց նա է ու տեսուչն ըստ օրենքի ՀՅ վարչապետին էլ կտորանի 500 հազար դրամով, տանի որ նա չի սրբակաւ ծիսեւ եր ունական այսահանումից հետո որեւէ մեկը կանգառում կանգնած է ժամ տրանսպորտի սպասի ու հանկարծ ծիսի, աղա նրան կմոտենա մի շատ բարեկիրդ երիտասարդ կամ գեղեցիկ աղջնակ ու կասի՝ «Գիտե՞՞ն, դուք ծխում եք հանրային վայրում, ինչի համար դեմք է 250 հազար ՀՅ դրամով տուգանվե՞»։ Ի դեմ, եթե մարդու այդքան փող չունի, իսկ մեր կանգառներում կանգնող մարդկանցից էշեն այդքան փող ունեն գրդառներում, կամ եթե առհասարակ ունեն, աղա ի՞նչ է լինելու։ Տեսուչը ծխողին ի՞նչ է անելու, բաժի՞ն է տանելու՝ օրեն խախտելու որ մեր երկիրը չի դաշտազմելու, մեր երրում կոռուպցիա չի լինելու։ Ես հասկանում եմ, որ, օրինակ, կոռուպցիայի դեպայքար փող է խլում, իսկ ծխելու դեպայքարը՝ բերում է, բայց դրանից կոռուպցիան չի դադարում վասնակավոր լինենարու առողջությանը, ոչ դակաս բայց ծխելը։ Բացի այդ, եթե մարդուն կարելի սիմել, որ նա ծիսի, իսկ օրենքը նախ է առաջ դարձարանի է, աղա ի՞նչ դեմք նա անի։ Ծխելու դեմ դայքարը կարող արդյունավետ լինել միայն մի դեպքուն երբ այն վարդողները ծխողներին՝ ծխելը այլընտրանք տան, որից օգսվելով մարդաբան զցանկանա ծխել։ Խնճնակամ թողնի։ Դակառակ դարագայում, երբ մարդու սիմուլ են բարգել իր՝ բեկուզ վնասակար սովորությունը, նա միշտ հնարավոր բություն, ժամանակ ու տեղ է գտնում... սվյալ դեպքում ծխելու։ Ի՞նչ այլընտրանի, չփետեմ, բայց գիտեմ, որ ծխողներին դեմք է ոչ թէ դաստի, որ բողնեն, ակասիստական են պրոնեն։

արգելվ ծիսէլ իր դեկապտած տարածում: Այ, եթե վարչադեսն ինքն էլ ծխելիս լինի, աղա դարտավոր կլինի վճարել 750 հազար դրամ տուգան՝ նախ ծխելու, աղաւել իր դեկապտած տարածում իր իսկ անձին ծխելը բոլցարելու համար... Սի խոսքով, հետարքական օրենք է, ավելի շատ հետարքական, բան ծխելու դեմք առնող, ինչն, անուուց, կարեւոր է ու անհրաժեշտ: Բայց ծխելու դեմ բոլոր տեսակի, խարսութել, եթե բոլոսեն:

Ի դեմ, երբ Սավինը ծխում էր, առողջապահության նախարարությունը չէր զգուացնում, որ ծխելը վնասակար է առողջությանը: Երբ Սավինը ծխում էր մի ծեր անձ լիացի գենթլմենի հետ, որի անունն է Ուկնարոն Շեշչիլ, որը հաճախ էր կրկնուած «Եթե թերթեր գեն, որ լետք է բողնել ծխելը, ես կդադարեմ կարդալ»:

Սի ծխելի, հաւատիս երբ դայլարում է

Յ. Օքան, հազարամյա մը Իլայշանու ծիսելու դեմ:

Հայուկ բնակորություն

Օրեր առաջ, երբ Քենրիխը (գերմանացի գրող ֆոն Կլեյսը չէ, այլ հայ ֆուուրու լիս Մխիթարյանը) նոր է անձեւու Սանչեսթիկո տեղափոխվել անձեւու Լոնդոն՝ չճոռանալով վերցնել անձեւու լանոցը, որը երբեք չի բացում, բանի ու ինքը կարմիր «Ֆեռարի» ունի, «Արւենալ»-ի գլխավոր մարզի Արտեմ Վենդեբեր ասել է (իր), թե սկզբում ինքն ինացել է, որ Քենրիխը՝ մեր տուն, դարձան դը, հյարտությունը... բուրք է, բայց... Քեն Վենդեր հերեւ այդ ամենը՝ Շետակ լով, որ ինքը չէր կարող օնան անհետել թություն ասել, ինչն իր անունից սարածվում է Անգլիայում, որպիտեւ ինքը Ֆրանսիայից է, որտեղ աշխարհական հայեր կան ու բոլորը ճանաչում են հայերին (դրանով «կծեց» անգլիացիներին): «Արւենալ»-ի գլխավոր մարզի հատուկ նույն է, որ ինքը չէր կարող սփոռ թել հայերին թուրերի հետ, բանի որ սովորել է ֆրանսիական և մետսագիտական համալսարանում: Մրանից կարելի է ենթադրել, որ Ֆրանսիայում բարձրագույն կրթություն ունեցող մարդու (դարտադրու չէ դատմարախ) չի կարող խառնել հայերին՝ թուրերի հետ, կամ հակառակը:

Բայց սա չէ կարեւոր, մանավանդ բայսոր մեր շուրջը՝ մկանի ունեն Վլահի վլուսուղի Գլենդեյլ ու Սիդնեյից Բութ նոս Այրես, կան բարձրագույն կրող թյուն ունեցող բազմաթիվ հայեր, որոնց հաճար միեւնույն է, թե աշխարհի ինչ գիշի հայերի ու քուրերի մասին:

Կարեւոր այն է, որ «Արտենալ»-ի գոխավոր մարզիչը, դարձվում է, ճանաչում է ոչ միայն Հայաստանը ու հայերին, այլև Հայաստանի ֆուլքով Ֆեռբերացիայի նախագահին, բանի որ ասելու է. «Դեմքին Միսիթարյանը եկել է մասնաւոր դեկրից, որտեղ բարձրակարգ ֆուլքը լիս դաշնալու համար դեմք է հատուբնավորություն ունենա»։ Թե որտեղից գիտի ֆրանսիացի մասնագետները նաև նամարդանաներ հայկական ֆուլքը

բոլից, դժվարանում եմ ասել, բայց
փաս է, որ նանան բան ասող մարդ
դեմք է առնվազն երկու անգամ լին
Հայաստանի հավախականի, կամ եկոր
տական մրցաւրի մասնակցող հայ
կական որևէ ակումբի հանդերձարա
նում՝ թիմի դարտությունից հետո, ո
տեսնի, թե ինչ է ասում ֆեներացիայի
նախագահը՝ ֆուլքրոլիսներին: Նս
նաեւ դեմք է գոնե մեկ ամիս լին Հա
յաստանի մանկապատանեկան ֆուլք
րության թիմերում ու տեսնի, թե ի՞ն
սկզբունքով են մարզիչներն ընտրու
թիմերի մեկնարկային կազմը, ա
կերդ՝ ում են տեղ տալիս եւ ում՝ ոչ, ե
ամենակարեւոր՝ ինչու... Աղա, այ
ամենը տեսնելոց հետո, նա դեմք է հա
մարդարասխան եղակացություն
կազմի, որ Հայաստանում, որտեղ փու
շարիմից ֆուլքրոլիսները բաժանվու
են ըստ ծնողների ֆինանսական կարո
ղությունների կամ կաղերի, որտեղ հա
վախական թիմի տղամերն անգամ կա
րող են ու դարսավոր են կուլ տալ հայ
հոյանները, հակառակ դարագայուն
այլեւս հավախական չեն իրավիրվի
ֆուլքրոլիսն իսկապես դեմք է հատու
բնավորություն ունենա, որդեսզ
բարձրակարգ դառնա: Եւ ոչ միայ
ֆուլքրոլիսը:

Ի դեմ, Պիեր-Էմերիկ Օքանտյանզը
որը Դուրսնունդի «Բորռլսիա»-ու
Մխիթարյանի խաղղնկերն էր, «Արւե
նալ» է գնացել Գարոնից, ու Վենցեր
նրա մասին ննան բան չի ասել: Զնա
յած Գարոնում ոչ թե բարձրակար
ֆութրոլիս դառնալու, այլեւ աղբելո
հաճար է հատուկ բնավորություն դեմս
բանի որ ափրիկյան այդ երկրում կա
բորենիներ, ընձառյուծներ, թունավոր
օձեր ու ամենատարածվածը՝ ցեց
թունավոր ճանճեր... ՀՈՎՄԿ ԱՓՅԱ

ՀՈՎԻԿ ԱՓՅԱ

«Տարբերականությունից է սկսվում բաղստականությունը»

Ըվեյցարիայի կառավարության եւ գործարանների միջեւ փոխադարձ հանդիպումներ չեն եղել: Ըվեյցարիայի նախարարական վեցությունը բարյականության մեջ այն է, որ ինքն առաջին հերթին սնտեսական հարաբերությունները դիմի առաջնային դիմարկի, այսինքն սնտեսությունը դեմք է բարյականությունը թելադրի, այլ ոչ թե հակառակը:

- Սա նշանակո՞ւմ է արդյոք, որ
Ձեր այցը առաջին հերթին կա-
րող են զնահատել որպես սնտ-
սական, գործարար կապերի խո-
րացմանն ուղղված բայլ:

- Երկու հարց են. առաջին
հարցը կաղված է Հայաստանի
և Ռուսաստանի առեւտային
հարաբերությունների հետ, մենք
խնդիր ունենք Վրաստանով ապ-
րանքների փոխադրման հար-

Տիկ կիայտարակի իր ստորագրության էղարկման մասին: Արդյունքում՝ ՀՀ Եցառիկ հնարավորության դեմքում կշարունակվի իր առաջնային բարությունը հայ-բուրժական հարաբերությունների բարելավման ուղղությամբ, ավելի ճշգրիտ՝ նույնականացնելով իր հարթակ կախանա՞ծ երկկողմանական հարաբերությունների բարելավման համար:

- Ամօռուց, դա մեր դատրասաւ կամությունն է: Ծվեյցարիան միշտ խաղաղություն է փնտել, դեմք կ գործունեություն լինի՝ Երկարատեղ ռազմավարություն, դեմք չէ խառնել Երկարատեղ ռազմավարությունը ներկա կառավարության իրողությունների հետ, եթե այսօրվա կառավարության հետ այս ծագրերը չհաջողվեն, ապա այլ կառավարության հետ այն կարող է հաջողվել Բայց, իմ կարծիքով, Յայաստանի շահերից է բխում խաղաղությունը որովհետեւ այս դահին, հարեւան երկրների հետ համեմատած, սնտեսական իմաստով ամենափոքր հետաքրիրություն Յայաստանն է ներկայացնում: Եվ այսանով եղրափակ կերպ ես վստահ եմ, որ Յայաստանը իր տուկան դեմք է առավելագույն ազատականացնի եւ միայն այս դայմաններում Ծվեյցարիայի համար կարող է ձեր երկիրը հետաքրիրական լինել: Այսինքն բոլոր խաղաղության մեջ է օգագործել՝ թե՛ Եվրոպական, թե՛ Եվրոպական, թե՛ Ծվեյցարական:

Հարցազրոյցը վարեց
ԱՐՄԵՆ ՄԱՆՎԵԼՅԱՆԸ

ԵՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

❖ Աբովեան Խաչատրու, «Վեր Քայաստանի», արեմտահայերէնի փոխադրումը Եւ նախարանը՝ Արմենակ Եղիայեանի, Բ. հրաշտակութիւնը՝ ներածական գրութիւններ ճատենաւարի հիմնադիր-հրաշտակիչ Խածակ Գայլուստեանի Եւ հայրենի գրականագետ Երուանդ Տեր Խաչատրւեանին՝ «Քայողի» ճատենաւար թիւ 9, Քամազգայինի Վահե Սերեան տղարան Պեյրութ, 2017, 464 էջ (14.3 x 21.5 սմ.):

- ❖ **Արա Սուրաս**, «Արմին (Չարվ լեռան աբուրը)», խմբագիր՝ Ռոբերտ Թովհյան, «Արա» հրատարակչութիւն, Սթամբուլ, 2017, 224 էջ (Սեպահի ժաղանի գիլդեէն մէկուն եղենք եւ տարագրութիւնը) (թթվեց):
- ❖ **Ալեքսանեան Երևանի**, «Սլուած ուղի ցեղասպանութիւն - Օսմանեան թրական քանակի հայ զինուորի մը յուշերը», հրատարակիչ՝ Ասրին Երևանի Ալեքսանեան, ներածութիւն՝ Մերձի լա Փորբայի Հումանի խօսք՝ Խորայէ Զարնիի, Կլենտէլ, Ա. Ս. Ն., 2017 (սեպահացի հայ զինուորի ականատեսի վկայութիւնները Մեծ Եղենքն ու յետագային Ա. Ս. Ն. հաստատուած այս հայուն կեանի դատմութիւնը) (անգելեց):
- ❖ **Ազէմեան Սիլվի** (կազմող), «Երգիծանկարիչ Տիրան Ազէմեան (1904-1991)», Պէյրութ, 2017, 200 էջ (հայկական եւ օսար մանուկին տասնակներով աշխատակցած լիբանանահայ անուանի Երգիծանկարիչին պարունակութիւնը և սեփ-Երևանի 223 Երգիծանկարիներու պարունու) (Քայանելեց):

Գ. ԵԱԶՁԹԵԱՆ

(Հարուսակելի)

ԱՌԵՎԵՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

Մասկով

ԽԵՂԱԳԻ ՄԱՐԴՆ ԻՐԵՆ ԽԵՂԱԳԻ ՄԱՐԴԿԱՆՑՈՎ Ե ՉԻՉԱՊԱՏՈՒՄ

«Չամբ» հեռուստաալիքով Րայաստանի նախագահի թեկնածու Արմեն Սարգսյանի ունեցած հարցազրոյշի ամենաշահեկան կողմն այս էր, որ փորձառու բաղաբացերը դատապահանելով լրագրողի «սաղիչ» հարցերին (Երևոյթի դրական իմաստով), հանգանանորեն եւ, ըստ իս, համոզիչ կերպով լուս սփոթեց իր բաղաբական հայացքներին անձին, բիզնեսին, ընտանիքի անդամներին առնչված մեղադրանների ու ասելունեմերի վրա: Մարդ խոսեց Կազգեն Սարգսյանի հետ կապված «սկանդալի», իր բիզնեսի օրինականության, մերձավորների կեղծ «քրիտանացման» մասին եւ այլն:

Որ Հայաստանում իշխանության ձգտող որոշ բաղադրական ուժեր ու անհանելի դիմուն փորձեն հեղինակագրելել դեռևս բարձրագույն դատավորության մեջ կազմակերպության նույնականությանը մեջ առաջարկություն տալու համար է:

Արտաքողն այն է, որ հայաստանյաց հասարակությունը այնքան է հիմա ախարժած անկախության տարիների իր դեպքավանդերից, որ նույնիսկ լուսի ժողովում չոր անհամար համար մեջ, ակնհայտ է կատարյալ անտարերությունը ու ուժը, միևնույն է, ոչինչ չի փոխվի՝ ձուկը գլխից է հոսած: Եթե երեք նախագահներից եւ ոչ մեկը չարժանացավ սեփական ժողովրդի հարգանքին, ովք կարող է երաշխավորել, ու մեկ ուրիշը կարող է բեկել կայացած օրինաչափությունը Սակայն, կարծում եմ, Արմեն Սարգսյանը կարող է հովանական ներքնչել:

Նախ, այս անձը ինտելեկտուալ առումով անհարականություն է՝ վեր կանգնած Քայաստանը համակած բաղադրական զավարաննությունից ու գործությունից: Տեխնոլոգիան է՝ ֆիզիկո-մաթեմատիկոս, վեցամետ ոչ հումանիտար ասլաքագործություն: Եկոնոմիկայի, խուռակագործության մասնագետ: Այս անձը բարձրագույն մակարդակում է՝ ի վիճակի ոչ թե սին խոսելով ու երազանքային խոսումներով, այս իրադեմ գիտակցված ու իմանապորված գործնական բայց լեռով նոյաստելու և սննդության աշխատ ու զարգացմանը անհոգության համագործակցելով նույնական դրույթության համար կարող է առաջանալ այս գործությունը:

Նվազ կարելու չէ նաև այն դարագան, որ Արմեն Սարգսյանը մահուր կենսագրություն ունի. ոչ ոք նրան չի մեղադրում կոռուպցիայի, կյանայնության, անհարկի հշխանասիրության, դետական գործչին ոչ բնորու որությունների մեջ եւ այլն: Կեղծ են հնչում այն դատաղատումները, թե նրա ժառանգներն աղորում են Անգլիայում Իսկ ինչու բացառել, որ անհրաժեշտության դեմքում նրան կվերադառնան հայրենի: Եվ հետ, ինչ է ժահում Հայաստանը նրա որու կառավարչների հայաստանաբնակ հարազաներից ու բարեկամներից, որոնց անվան ուրաջ զանառությ են ամենամեղակալի ժողովրդական մեղադրաններ:

Կարելի է համոզված ասել, որ լինելով իրով գեղարքեանարդ, Արմեն Սարգսյանը իրեն կցըալասի իր ննան բանինաց ու դարձեց նասնագետներով: Այդ կարգի մարդիկն չեն վախենում ուրիշների իմաստությունից, վսահ են իրենց վրա: Թե չէ Յայաստանում, ավանդ, երեմն բարձրացնեներ են գրավում մարդիկ, որոնք իրենց սահմանափակություններով դառնում են սուսկ ժողովրդական ֆուլկուրի առարկա, լրագրողների բուսն սրամտությունների օբյեկտ:

Մեծ է հավանականությունը, որ Արմեն Սարգսյանը բնաս
էլ ոչ աստվածին Դանրաստեական կուսակցության կա-
մունի կը նույնը նախագահի դաւանում: Եվ հետաք կարիք-
րայի ընթացքում ամեն ժամակ ավելորդ խոսակցություննե-
րից, բանքասաններից ու սադրաններից խոսափելու հա-
մար թերեւ ճիշտ կլիներ, որ նա հետեւ եւրոպացի շատ լի-
դուրների ու մասնավորամես Վլադիմիր Պուտինի օրինա-
կին՝ եթե ոչ աւրել արիբներվ, աղա գոնե ատեկան ներ-
անգամ հրավիրել լրագրողների, այդ բվում նաև ընդիմա-
դիր լրատվամիջոցների, եւ հրադարակավ ուղիղ հեռուստա-
հանդիդում ունենալ նրանց հետ ու դաշտախանել դետո-
թյան ու մարդկանց կյանքին վերաբերող հրատապ հարցե-
րին: Մի բան, որ չի արել Դայաստանի դեկավարներից եւ ո-
մեկը: Իսկ միգուց դա նրանց չի էլ հետաքրրել:

Փ ԱՀԳ-ՄՃԱԿՈՒՅԹԸ ԲԱՆԱՍՏԵՂԵՐ՝ ՀՐԱԴԱՐԱԿԱԽՈՎ

Յակոբ Մհքանելես

ԹԵՒԹԵԱՆԻ «ԵՐԿՈՒ ԴՐԱԽՍՆԵՐ»

Ես Վահան Թելեսեանի
բանաստեղծութիւններով
հնայուած մէկն եմ. կը
սիրեմ, անի որ Եր կար-
դամ, կը գրաւուիմ եւ կը
մղովիմ կրկնելու ընթեր-
ցումն : Եր աւելի լաւ ըն-
թռնելու հաճար Երկրորդ
անգամ կը կարդամ, ըն-
թռնումը կը վերածուի սի-
րոյ եւ Երանով այդ սերը
կը փոխակերպով վայել-
ի, յաևկապէս Եր մեկ-
նաբաներով անոր փիլի-
ստփայական տողերը կը
հասմիմ իր միտքերու ա-
կունքին:

ՄԵՇ է, ըսելիի չկայ: Ան-
տի կերպով զիմ «Բա-
նաստեղծութեան իշ-
խան» չեն կոչած: Գիտի
որ բանաստեղծութեան
կողին եղած է նաեւ հրա-
դարակագիր, իհմնած եւ
խմբագրած է Գահիրէի
«Արեւ»ը եւ Պէյրութի «Զարթօնք»ն
ու «Շիրակ»ը, եւ անուուծ խմ-
բագրակամներ ու յօդուածներ
ստորագրած է, սակայն առիթ չէի
ունեցած զանոն կարդալու:

բարձաւուն» զգակալու վեց վրչ, որուն ասկ գործած է՝ «Ցիրուցան էջեր»: 480 էջերէ բաղկացած այս գործը կազմած, խճագրած եւ ծանօթագրած է Սեւան Տէյրուն-ճեանը, իսկ յառաջարանը գրած է դոկտ. Վաչէ Ղազարեանը:

Գիրքը ունի երեք բաժին՝ Ա. Հրադարակագրութիւն, Բ. Գրականութիւն և արուեստ, Գ. Ցուցերվայութիւններ:

Բաժիններու անուանումներուն համենաս, անոնց տակ անփոփուած են բազմազան եւ բազմաբնոյթ յօրուածներ՝ ազգային, բաղաբական, ընկերային, անձնական յուշեր... բոլորն ալ հետարիքական, իրադացական, վերլուծական, յաճախ գրլարթաբանութեանք համենուած, ոչ մէկ չափազանցութիւն դարտնակող, նոյնիսկ, որդէս կուսակցական, միշտ տահապութիւն իր անունին կամաւ:

«...կուսակցություններն ալ, աշխարհի մէջ ուրիշ ժամանեցած է առաջնահանձնությունը, ունին իրենց օգուտն ու վասար...»

«Ժամանակ»ի հրատարակչական այս գործը իսկապէս սնորհաւորելի է, իսկ անոր մատենաւարի 5 թիւը կրող այս գիրքը կողմայ կարեւոր յաւելում մը կատարելու մեջ գրականության գան-

Թիւր կաթիվ նը կայ, որ հրադարակագրութիւնը իսկական գրականութիւն չէ, այլ՝ ժողովրդային որակումով՝ «հազեթաճութիւն»(*), սակայն երբ մարդու առ քապատճերու գոյացած ձաւանին մէջ, եւ բանաստեղծ թէլեանի կողին, արձակագիր-հրադարակագիր մարդը ծանօթացնելով՝ իր ամբողջ գեղեցկութեամբ:

ԴՐԱՍՏԱԿ ԹԻՄԱՅԱԿԱՆ

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԻ, ԳՐՈՂԻ, ՔԱՅԱԿԱՇԻ ԵՎ ԽԱՐԳԱՄՁԻ ՄԱՍԻՆ

ՆԱՐԻՆԵ ԹՈՒԽԻԿՅԱՆ ԽԱԶԱՏՈՒՐՅԱՆ

Թումանյան թանգարանի տարեկան

«Եթե լուս ենի մի Օմար Խայամի, մի Վիրգիլիոսի, մի Գյորեթի, մի Շեքսպիրի եւ կամ սրան մնան մեծ ստեղծագործողներից մեկի կամ մյուսի ամուսը, դեսք է իմանամ, որ նրանի իրենի մի-մի մեծ ստեղծագործություններ են, որոնց ստեղծագործությանը մեծ չափով մասնակի են իրենց հայրենիներն եւ իրենց ցջաղաքը» (Դ.Ռ., Գրականությանը ազգային դաշտանություն դեսք է լինի, 1916թ.):

Թթւանյանը համոզված էր, որ լավ գրականությունը կարող է փոփոխել բյուններ առաքելու մասին հոգեթերթական հոգեթերթական մեջ: 1916թ. «Համաշխատի առավանդ տոն» հոդվածում արեա

«...ազգերը միայն ավելիշ թնդանոթենք չեն դրկում իրաւ, այլեւ ստեղծագործ հանձարնեն նրան միայն իրաւ չեն ծփառում ու իրարի խորմ, այլեւ փոխադարձաբար իրաւ տալիս են էն ամենաբարձրը, ինչ որ կարող է մարդու երացել. Արան միշտ մնում են սրբազն, ամուր ու անսասան, նույնիսկ եւ էն ժամանակները, երդ դաշտարուսված ու ունակողին են եղած արքայական կամ կամիներով կամված ամեն դաշնապիր»:

Աշխարհում դատերազմների եւ ավերներ ընթացք խաղաղության եւ կառուցումների վերափոխելու համար Երկարատեւ եւ նորատակադիր աշխատանք է դահանաջվում: Եվ այդ ածանականի «դատախանատում», ըստ Թումանյանի, գրականությունն ու դրյուն են: Գրականության դերը շատ մեծ է նարդկային կյանքի բարոյականացման ձևադրակին: Դա մարտադաշտ է, որտեղ լույսը հաղորդ է խավարին: Թումանյանի մսերն ու գաղափարները՝ գրականության, գրողների, գրաքննադասների թատրոնի՝ իրեն գրականության պլաֆորմի եղանակի մասին չափազանց կարեւոր են, արդիական եւ հաճընդիահանուր:

Նա մի անվակտելի միասնության մեջ է դիտվում դրցողն ու գրականությունը։ Դամոզված, որ գրականության հիմքը դրցողն է եւ դրցողը բովանդակությունը՝ գրականությունը։ «Ունենահարուս, աղահով դրցուներ եւ ուժեղ գրականություն, կնշանակի անուր ու դատվավոր կանոնել լրասավոր ազգերի շարեւմ»։ (**Ազգային վերածնության մեծ կոչը, 1913թ.:**)

Թումանյանը հույսով է դատկան ճարմինեցին հատուկ դարտապորություն ստանձնել տաղանդավոր գրողներին դաշտանելու համար իր երազանքն էր տեսնել նրանց (իշխանությունը)՝

Ների եւ գրողների) համագործակցությունը մշակութային գետնի վրա: **Ասորելու բերվող մեջբերումը թող հասկաղես ուսադիր կարդան մեր Երկիր իշխանությունները, եթե ընդհանրամես կարդում են:**

«Ազգային-մետական օժանդակությունը անհրաժեշտ է դասնում մանավանդ էն Երկրներում, ուր ժողովուրդը, թեկուց եւ զարգացած, բայց խանակով փոփէ է. օրինակ մի Ծվեդիան, մի Նորվեգիա, մի Դանիա: Նրանց գրողը, թեկուց եւ իրսեն լինի, չի կարող հույս դնել իր ընթերցող-ների խանակի վրա, եւ ազգային-մետական օջնությունն անհրաժեշտ է եղել, որդեսզի նա աղբերեր, զրանար ու դասնար համաեվրոպական կամ համաշխարհային գրող»: (**Յ.Շ.**, Գրականությանը ազգային դաշտամանություն դեմք է լինի, 1916թ.):

Թումանյանը գրականությունը զարգացնելու ուժեղ միջոցը բննադրական արդար արվեստն էր համարում: «Քննադարը ժամանակի գործն է կատարում», չնայած որ «ամենաանաշար ու անողոք բննադրան ու գնահատողը ժամանակն է» (Հ.Ժ.): Սեծ նշանակություն տալով այս գործին, նա ձեւակերպել է բննադրայի մասնագիտական անձնագիրը՝ գրողի սրի, ոչ թե բառերի նեկանաբանող, ով դեմք է «...Ասծօն նման սրացես լինի ու խորաքափանց, գտնի ամեն բանի աղբյուրն ու արմաքը, որ կարողանա ճշմարիս գնալ ու արդար դատիք»: (Փ. Վարդա-զարյանին գրած նամակից, 1904թ.):

Գրականության զարգացման եւ տարածման համար հաջորդ անբաժանելին թարգմանական արվեստն է: Միանգանայն հասկանալի է, թե ինչ մեծ նշանակություն ունեն թարգմանություն ասվածը մի մարդու համար, որը հսկա է այս գործում եւ, հիրավի, բաձրագույն արվեստի մակարդակի հասցեց այն արժանի իմելով 5-րդ դարի իր հզոր նախնիներին: Օսար Լեզուներից Տիրապետելով միայն ռուսերենի, նա թարգմանեց Գյորե, Շիլեր, Շայն, Լոնգֆելլո, Գրիմ Եղբայրներ, Բայրլն, Շաֆոր, Շաբանի եւ ուրիշներ: Եվ, ով զարմանի, որդես կանոն, այդ թարգմանությունները ավելի ճող են քնագրերին, քան դրանց ռուսերեն տարբերակները: Իսկ ռուս գրողների ստեղծագործությունների թումանյանի հայկականացումը դարձադես թարգմանական գլուխագործոցներ են: Գրական ինտուիցիան եւ նրբազգացությունը, Վերգիտակցական, քնազանցական ընկալումները նրա թարգմանությունները օծեցին առավել քան քնագրային բույրվ, հակառակ որ ասել է՝ «Թարգմանությունը աղակու տակ դրած մի վարդ է. գրեթե անկարելի է, որ թարգմանիչը տանաօդի հարազա բույրն ու հրատուցը»:

ՁԵԿԱՎԵՏԻՒՅԱՆԻ «ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ»

Գլենդեյլի (Կալիֆոռնիա) «Armenian Arts» (Հայության արվեստներ) ընկերության կողմէ

(Հայկական արվեստներ) կենտրոնում փետրվարի 2-ին բացվել է Ձեզ Ավետիք սյանի անհատական ցուցահանդեսը: Մասնագիտական գործությամբ գրաֆիկական գծագրիչ եւ մանկական օրffերի նևարագարքով ու

գլուխ զգաւագանիր, ու
րոնցից ամենահայտնին
«Ազյուծափրն» է, Ավել-
շիսյանի Ներկայացրած
կտավները շատ հաճախ
առեղջվածային երանու-
ունեն եւ հիմնականու-
արտահայտում են կյանքի
երկպությունը եւ հատկա-
դես սփյուռքում հա-
մարդու՝ իր ինքնությունը
կերտելու եւ իր նշակու-
թային արժեքներին հա-
վատարիմ մնալու անընդ-
Այդ դասձառով էլ նա

ցում) ընդհանուր անվանումն է տվել իր ցուցահանդեսին:

Արվեստին միշտ մո-
տիկ լինելով, Ավետի-
սյանը, ըստ սաացված
հաղորդագրության,
հատկապես տպավոր-
վել եւ ազդվել է 20-րդ
դարի ամերիկյան
գրականության նոր,
փորձարարական թե-
մաներից ու գրելածե-
լերից եւ փորձել է
դուսմոդեռնիստա-
կան ուղղությունը
նկարչության միաձու-
լել իր ստեղծագործու-
թուններում:

«Armenian Arts»
մակութային կենսրն-
նը նորած է հե-
նը տեղեկացնելու նարդ-
ծ նորածի մասին։ Հ. Ծ.

Արծվի ԲԱԽՉԻՆՅԱՆ

Հայուու խան տարուց ավելի է, ինչ
մարդկությունն առատորեն օգտվում է
իր ստեղծած ամենից հանձարեղ գյու-
թից մեկի՝ կինոյի ռոայլած բարիթնե-
րից, որն օգիտ է նաև անցյալն անձա-
հացնելու բացարիկ կարողությունը։
Սեն՝ հայեր, ի լրումն այլ գործոն-
ների՝ նաև դեսականությունից զուրկ
ժողովուրդ լինելու դաշտառով, ցա-
վով, մեծ մասամբ ի վիճակի չեն ե-
ղել կամ չեն կարողացել օգտվել կի-
նոյի այդ եզակի հնարավորությունից,
եւ անցյալի մեր իրականության շաս-
ու շաս երեւույթներ անկարող են այ-
սօր ուսափելիութեան տեսնել, զգալ ու
գնահատել։

Վավերագրելու անկարողությունը

Հայսնի է, որ մինչեւ ճարդկության երազներն ու երազանքներն արտացոլող արվեստ ետևակ դառնալը կինոն ընդամենը աշխարհի սուլկական դասենուն էր, իսկ կինոէկրանը՝ իրականության հայելին։ Կինոյի ծննդավայր ֆրանսիան այդ իրաց հայտնագործությունից հետո սկսեց այս գործնականութեան կինոժաղավաենին դրուել իր ժամանակի իրականությունը եւ հասկապեացգի մեծերին։ Նոյնը արեցին կինոասդրություն ունեցող այլ երկրներ եւս։ Փոսք չէ, որ հաճախ՝ ընդամենը մի բանի վայրկյան, մեծ նասանք՝ նկարահանման անընդունակ՝ միայն անձայն, սակայն այսօս ֆրանսիացիները եւ այլ բաղադրիչները ազգեր հնարավորություն ունեն կենտրանի շարժվելիս տեսնել իրենց անցյալի մեծերին՝ գրողների, նկարիչների, երաժիշտների, այլեւս չասած՝ դերասանների... Յիշրավի, ավելի բան անզին են Լեւ Տուլսոյին դասկերող մի բանի ողբեանոց կինոկադրերո...»

Սեր ժողովրդի մեջ զավակներից շաւաստրն են աղբել կինոյի ծննդից՝ 1895-ից հետո, սակայն նախ կինոն մեջ չի ունեցել այն տարածումը, ինչոր դեռություն ունեցող մեծաբանակ ազգերի մեջ, եւ աղա՝ ազգի արժանավոր զավակներին երթեան ձեռք մեկնող հարուստերը, ցավոն, չեն եղել այլդան հեռատես՝ կազմակերպելու մեր հանճարների անմահացումը կինոժաղավակնի միջոցով։ Մինչդեռ այսօր մենք կարող ենք կինոժաղավակնի վրա տեսնել ընչող ու շարժվող դուշանյանին, եղեռնամահ մեր գրողներին, Կոմիտասին, Անդրամիկին, Նժդեհին, Կոստան Զարյանին...

Իտալացիները միայն մեկ կինոնկարով անմահացրին իրենց հանճարեղ էլեռուրա Դուլցին, ֆրանսիացիները մի բանի սով՝ իրենց Սառա Բեռնարին (փոյք չէ, որ հայտնի դասձառներով նրա խաղաղ-կությունը, մեղմ ասած, այլևս չի տղափորում), եւ այսօր յուտիւ-ով ամեն մարդ կարող է դիմել այդ եզակի մասունքները... Դայ բեմի թագուհին՝ Սիրանուլյօսը, ասել է, որ կցանկանար իրեն տեսնել էկրանին: Նա ճահացել է 1932-ին, եր արդեն աստարեզի վրա էր անգամ հնչո՞ւն կինոն, եւ հաճարդաբախան դայնաներում թերեւս մենք կարողանայինք ունենալ դերասանուիրու (թեկուզել ծերացած) շարժվող դասկերը, այլևս չասած՝ գաղափար կազմել նրա «ոսկե ձայնի» թեկուզ հեռավոր արձագանի մասին: Եիլավ է, որ 1910-ականների մի բանի ռուսական եւ թուրքական ֆիլմերում Ըկարահանվեցին հայ թարոնի դերասաններից ոնման՝ Պայծառ Ֆասուլաճյան, Եկատերինա Դուրյան-Արմենյան, Արու Ուկանյան (վերջին երկուսին, ցավոն, չնկարահանեց խորհրդահայ կինոբեմադրիչներից ոչ մեկը), սակայն մեզ հայտնի չէ, թե այդ կինոնկարներից բանին են դահմանիւն:

1930-ականներին Եղիշէ Զարենցը դարձավ կինոխրնիկայի հեռու, սակայն «ժողովրդի թշնամում» տասկերո

կադրերն, ինչ խոսք, ստայնիան դարաւ ջանում դատապարզված էին ոչնչացման:

Անցյան արագ է ջնջվում, անհետանում: Այսօր արդեն շատերը կարուսախտուն են դիտում 1970-80-ականների Երեւան կարերը՝ իր տրամվայներով, Երիտասարդության դալլասով, բազմամարդ փողոցներով, առանց փցուն գլանուրի. Բայց անզամ խորհրդային Դայաստան դայնաներում, երբ ումենակ կինոստուդիա ու սահմանափակ, այդուհանդեմ կանոնակարգված կինոարտրություն

կինենատոգրափի միջոցով անցնող ժամանակի վավերագրական եւ գեղարվեստական անձնահացումը կատարվեց բավարար կերպով: Ազգի մեծերին վավերագրելու գործը եւս, ցավով, կատարվեթերացումներով: Ենչու է, ունեմ անցյալ ականավոր գործիչներին դասկերող վավերագրական ֆիլմեր, առնվազն՝ որովայշեր (Աճառյան, Օրբելի, Իսահակյան, Փափազյան, Թոշար...), սակայ ինչո՞ւ չունենային, օրինակ, 1930-ականների եւ հաջորդ տասնամյակների բատերական, օղերային, բալետային երկայացումների ամբողջական տեսագրությունները: Բայց ինչի՞ն մասին

სხოლამარ-ლიტერატურ, წარმატებულ
იარაღით და გადასახვა სამართლის
მიერ მიმდინარეობს.

Ծովսը, ցավով, չեն կարող աս սփյուռքահայ իրականության մասին Առհասարակ, «սփյուռքահայ կինո» եւ լույթը թվում է գրեթե վերացական հասկացություն: Ժամանակին սփյուռքահայ մի հեղինակ՝ Սկրշի Մալխասյանը, նր, իր «Հայ ազգային վերակերտումին» ռաջարկմեր նշակոյք» գրիով կում նկատել էր. «Խել անտեղի դիմի ըլլար խօսից անգամ հայկական ֆիլմարութեասի հայութին և հեղինակութիւնը կազմակերպութիւնը անհայտ է»:

մասին՝ Սփյուռքի մէջ»: Իրականում հետո Սփյուռքն իր կազմավորման վաղ շրջանում նից իսկ փորձեր է կատարել ազգային և ուժութեալ պատմական միացություն ստեղծելու, մինչեւ անգամ ինստիտուտը գիտնալ մոտեցմանը (դեռևս 1919 թվականին ԱՄՆ-ում հայերը հիմնել են «Լուսական մեթիա ֆիլմ» անունով կինոստուդիա՝ իսկ աարքեր ժամանակներում Սփյուռքի կյանքի են կոչվել հայալեզու հայության արժանակարներ, բայց, ցավական գրանք գրեթե բոլորն էլ, որդես օրենք, սարդարական մակարդակի, ցածրաւութեան գործեր են, հեղիկական մելոդրամաներ, վաս ընդօրինակումներ, որոնք դիտելու

կոր մի ասդաբոյլ, որի համագործակցությունը կարող է իրականացնել դաշտներ արվեստի հետարքական մի գործ՝ միաժամանակ աշխարհին եւս մեկ ամֆամ ցույց տալով հային... Սակայն, ավաղ, հայ Սփյուռքի՝ Պարբերաբար հսկայական Ծվիրատվություններ սացող ճշակութային միություններ եւ անհայ մեծահարուսաներն ի գորու չեին գիտակցելու նման մի զաղափարի կարեւորությունը, ամեն կերպ կառչելու դրանցից եւ Ֆինանսավորելու գորնե մեկ նման նախագիծ:

Ահա եւ հանգեցին կինո ստեղծելու մյուս կարեւոր գործոննին՝ նյութականին: Դարձյալ հիշենի սփյուռքահայ Երախտավոր թատրական գործիչ Պետք Ֆազյանի խոսքերը. «Սփյուռքահայ դեկապարութիւնը դրամական նոյանները կերպնացուց ամէն ինչի վրայ, երեմն արդարացուցիչ, իսկ երեմն անտեղի, նոյնիսկ կառուցեց եկեղեցւոյ ոսկետայա գմբեթներ, բայց արուեստի ու ճանաւանդ բեմի զարգացման համար միհայ կրկնեց «ողիսճի հարցը...» (Պետք Ֆազյան, «Վրաններ ողողոտաներու վրայ (յուշագրութիւն)», Անթիլիս, 2004, էջ 169):

Ազգային կրթության սեր պահպանությունը

Խոսքը, երբ մեր մօւակութային ղեկավա
ները խոհենությունը չունեցան անգա
դահղանելու եղածը՝ հայ հեռուստա-
թառոնի եւ ռազիոնի բազմաթիվ բժ
մադրություններ եւ հաղորդումներ...

Եթե իրավիճակն այսպիսին էր խորհրդական կազմում, ապա ոչինչ չեղակալ կարող ակնկալել հայ Սփյուռքից: Բարեկարգ բախտաբար, հայ եւ օսարազօք շարժական կարահաններ երթեն դիմվածորեն ժամանակակից դրա դաշտում կատարել են այս կամ այն հայության գործընթացը (Արցակ Օռդանյան, Շրանց Նազարյանց), բայց դարձյալ եղած օրինակները կաթիլ են օվկիանոսում...

Կինոքեմադրելու անկարողությունը

Անցյալի վավերագրումը հիարավոր նաև գեղարվեստական կիմոյում, բանդեր կանգում են ուստի ժիմություններ, բոլոր պատճեններ, բանի դեմք մնում են նահատե

դարձյալ գերեւ անհնար է դատկերացը կազմել սփյուռքահայ ճարդու, նրա սժեների, հովզերի, ցավերի եւ ուրախությունների մասին: Կան, իհարկե, որ բացառություններ, համապատասխան աշխատանքներում ստեղծված երկու-երեսները աշխատանի (կրկին ոչ բավարար մակարդակով), սակայն իր հայացքն առաջարկությունը անցյալին հառած սփյուռքի հայ կիսորենադրիչի համար ատես մտած հոգություն չի եղել ներկայի գեղարվեստական մարմնապորումը:

Եթե առաջ սփյուռքահայ շարժանկար իր չգոյություններից մեկի դաշտավայրում կազմակերպություն էր (Կիբոն արտադրություն), առաջ կազմակերպությունը կազմակերպություն էր, կիբոնկարահամումը դահանջում ինսիտուցիոնալ նույնում), աղա առաջընթացի այժմ, կարելի է ասել, գերեք օր յություն չունի: Թվայնացնան դարակ ջանում կիբոնարապեսով չնկարահան նելն այլևս խոչընդող չէ, դարսադրության չէ նաև մեծ կիբոնության առկայությունը: Կարերի հարց. այս կը երբեմ չեմ ունեցել: Դարյուր տարուց վեցի է, ինչ աշխարհի տասնյակ երկրներու կինենառոգրաֆում աշխատել ու աշխատում են հազարավոր հայեր ու հայազգ ներ, որոնք միայն հաճույքով կմասնացնեն ազգային թեմայով շարժանկար ստեղծնանը: Դեռևս 1964 թվականին մեծանուն կիբոներմադրիչ Ռուբեն Մանուկյանը հայտարարել է, թե կցանկանակարահանել հայկական թեմայով ֆիլմ, որի սցենարիսը կարող է լինել Վահագի պատմությունը՝ Արքայի աշխատքանը, կոմոդորիսոր՝ Արքայի աշխատքանը, ձեւավորող նկարիչ Մարտիրոս Սարյանը, գիշավոր դերեւ կկատարեն Հարություն Ազնավորը եւ հոյիվ ուան աստ Ասիմ Թամիրյոսը: Յիշաս

Բայց հանգիստ թողնենք անցյալը: Այսօրվա կինոնկարահաննան հաճար առավել դյուրիհն արյամաններում եւ հայազգի կինոգրքիչների դարձյալ մեծ բվի առկայությանը տարեցարի փոփոխվող հայ Սփյուռքը շարունակում է մեծ ճասանք մնալ կինոտեսադաշտից դրւու: Այդուն էլ գեղարվեստական կինոմեկնաբանության չեն արժանացել շարժային սփյուռքահայը, Մերձավոր Արեւելի խոնարի հայ աշխատավորը, Պոլսն Յակոբու բնակիչը, այնձարցի գյուղացին, Կիդրոսի Մելգոնյան դրդոցն ու իր սանը, իր թաղանասը դաշտանող հալետահայն ու բեյրութահայը... Վիյամ Սարոյանի կողմից «կինոնատոգրաֆիկ» ռուակված բեյրության Բուրջ Յամուղը կամ Մերձավոր Արեւելի հայկական մեկ այլ միջավայր տակավին չեն դարձել ֆիլմի նյութ, իսկ կենդանի, սնչող, բարախող արեմտահայերեն լեզուն իր ողջ զոյսությամբ ու հարազատությամբ դեռեւ չի հնչում կինոէկրանին: Սփյուռքահայ նորագոյն սերունդների ներկայացուցիչներ ինձ բանիցու խնդրել են տաճադրել արեմտահայերեն ֆիլմերի ցամկ, եւ իմ ուղարկածները բավարարվել են արեւելահայ դերասանների հնչեցրած Սանարյանի «Տժվիկով», «Կարինենով» եւ Սայյանի «Կտոր մը Երկինով»՝ բնականաբար զանց առնելով թեեւ Սփյուռքում ստեղծված, սակայն գեղարվեստական ոչ մի բննության չքոնող զանազան «Երջանկության արցումները» եւ «Պահտասար աղբարները»... Ուշացել ենի նաեւ այս առօլունք, եւ Ե՞րբ, եթե ոչ հենց այսոր դեմք է մատծել նաեւ մեր իննության այդ դրսւորումները կինոյում արտապուլու մասին:

Լու Անգելեսի «Հանդուրժեղականության թանգարանում» փետրվարի 7-ին տեղի է ունեցել գիտական սիմոռզիում, որին մասնակցել են մշակուականներ եւ հասարակական ծառայությունների ներկայացուցիչներ:

Համաձայն «Միոր-Սփերելյթ» սարապետի ՏԵՂԵԿՈՒԹՅԱՆ՝ «ԺԱԽԱՆԳԵԼԻՎ ՖԵՂԱՍՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ» Դասեր ՅՈՒՆԻԽԱՐԻ ԵՎ Հայոց գԵՂԱՍՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԵՐԱՄՐՈՒՅՆԵՐԻ ԵՐՋԱՆՈՒԾ ՏՐԱՎՄԱՅԻ ՄԻջՍԵՐԵՆԴԱՅԻՆ ՎԻԽԱՆԱՆԳՈՒՄԾ» խորագու գիտաժողովը կազմակերպել էն Հարավային Կալիֆոռնիա հաճալսարանի (ՀԿՀ) Էդուարդ Ռոյբալ ինստիտուտը, Լոս Անջելեսի «Հեթական ընտանիքի ծառայություններ», «Հյուսիսային Ամերիկայի հեթական դաշնության» կազմակերպությունները եւ Հանդուժուական արարագություն:

Յեղաստանության Տրամադրությունը ժամանակակից է:

գելու իրենց անհատական փորձառության մասին ելույթ են ունեցել Հարավային Կայիչքոննիա համայստարանի հայ-

գիտական ուսումնասիրություններածնի Տնօրեն **Սալիք Ղազարյանը** Հոլովությունը վերաբերած է Հայա Ֆրանկ

Օղեսքը բարդիկանի դերնամ

«Բարիլ Այուզ» լրատվա-
միջոցի տեղեկություններով,
դեռասան Բոք Օղենքը բը
ներկայացնելու է Բարիլի հ
Կալիֆոռնիա համալսարա-
նի լրագրության բաժնի
նախսին դեկան եւ «Վա-
սինգտոն փոստ» թերթի մր-
ցանակակիր Վետրան խմ-
բագիրներից Բեն Բաղդի-
կանին «Փոստ» (The Post)
Վերնագրով նոր գեղարվես-
տական ֆիլմում, որը դաս-
մելու է 1970-ականներին
մեծ աղճուկ հանած «Պեն-
սագոնյան թրածարների»
հրապարակման գաղտնի
մանրամասնությունների
մասին: 4000 էջից բաղկա-
ցած կառավարական որո-
շումներ եւ 3000 էջի սահմաններում
դատական վերլուծություններ դարու-
նակող այդ թրածարները բացահյ-
տում են Մ. Նահանգների նորակները
Վիետնամի դատերազմի ժամանակա-
հաւաքածում: Այդ դատերազմում 60 հա-
զար ամերիկացի զինվոր սպանվեց, եւ

150 հազարն էլ վիրավորվեց: 1955-ից 1975-ը ավելի քան երեք միլիոն ամերիկացիներ ծառայել են Վիեtnամում: Բարդիկյանը իր ծանրթմերից Դանիել Էլսբրոգից ստանալով այդ թոթածրաները՝ նեճ ջանիքներ է գործադրել, որ «Վաշինգտոն փոստը» հրապարակի դրանց մի մասը 1971-ին, հայտնաբերվել այդ ժա-

մանակվա Նիբոնի Վարչականի խոչընդունելի է սղառնալիքներին: Էլորտօփի մեղադրել էին գաղտնի փաստաթուրը գողաճալու մեջ բայց մեղադրանքները հանվել էին 1973-ին, իսկ փաստաթուրը այժմ առցանց հասանելի են բոլորին: 2010-ի «Բանկրոֆթ գրադարանի» բանավոր տատնության կենսագործությունների հրամարակած կենսագործությունների մասնակի կամ գեկուցում Բաղրիկ Լյանը իր արարք նմանեցնուելու վերջին շրջանի վիհիլիսյան բացահայտումներին: Այդ ժամանակ նա ասել էր խնճագործությանը, որ «եթե չիրադարձ կենք, իշխանութելու եմ կառավարությանը, որ ոնրան սկսած կարենական է»:

սխալներ գործի եւ գաղտնի դահի»:

Օդենքը իհացել է Բաղդիկյան
հետևողականության եւ լրագրության
վեհականության նախն Ապրանքու:

Ավելացնելու համար պահանջվում է նշանակած ժամանակը՝ 2015-ին: Ֆինանսավորությունը կատարվի մեծա քանակությամբ գործություններում:

«Բանաստեղծը Վաշինգտոնյան քարձութափներումի» հեղինակը արժանացել է Թուրքան մրցանակին

Նյույորքի գրող եւ
ֆիլմարտարիչ **Թրիս-
տնֆեր** Ադամյանը
արժանացել է նորա-
ստեղծ Թոլովյան մրցա-
նակի, փարիզահայ
գրող Նիկոլոս Սարա-
ֆյանի «Le Bois de
Vincennes» (Վենսենի
Անտառը) գրի բարգ-
ճանության համար։
Մեծապես տղավոր-
ված այդ գործով եւ
ցանկանալով մեծա-
րել Սարաֆյանին, Ա-
դամյանը վերջեր
լուս է ընծայել իր՝
«Բանասեղծը Վա-
շինգտոնյան բար-
ձուներից» (A Poet in
Washington Heights) բանասեղծու-
թյունների հասոր, որը մասնագետների
գնահատումով նոր խոսք է դրեզիայի
աշխարհում։ Այն որոշ իմաստով իմբնա-
կենսագրական է։ Վաշինգտոյան բար-
ձուները հայտնի դասմական վայր են։
Ավելի քան 200 տարի առաջ Զորգ Վա-
շինգտոնն իր զորամիավորումներով
ձևել է անցկացրել է այնտեղ եւ կանգ-
նեցրել բրիտանական զորերի առաջխա-
ռազում։ Վերնաօհրն նաև անհարկու-

Erhusnster Առաջին

Նաթան Լիֆք
Խոկ հույսագրությունների հեղինակ **Նետա**
սի Ալբարյանն ավելացրել է. «Աղամյա
նը տեղամի ճշակութային արտակար
հարսությունն ու բնածխարհը կարողա
ցել է ներկայացնել հրաշալիորեն, կարո
ախսի հանգավորումներով եւ առասպե
լական ու հոգեւոր նոտիվներով։ Բանաս
տեղությունները ուղղակի գրավում են
ընթերցողին»։
Գիրքը հրաշարակել է «Nauset» հրաշ
ամսատունու։

Աշխարհի Կրթության մեջ Անկարողաթվութեան

Կոնկրետ առաջարկ

Տարիներ շարունակ ինձ ա
ցելող այս մսերը վերջեր թա
մացան, եր կարդացի լիբանանահա
գրող Վաչե Ասրունու «Մէր թափի մա
դիկ» դաճնվածքների ժողովածուու
Դրանցից լավագույնները, որոնք հնտա
րեն, մեծ աշխույժով եւ սուր գրչով տայի
են հայության մի հատվածի առաջնի
կենցաղային նկարագիրը՝ հաճախ ա
տառոց, զավետական դաճնություններ
միջոցով, ընկալում էի որդես Ֆելինի
եւ Կուտսուրիցայի թափն ու Երեակայու
թյունն ունեցող գործեր, ասես ստեղծված
հենց կինոյի համար: Ասրունու կերտա
հայ հարազան միջավայր՝ համեմվա
գրողական Երեակայությամբ, վառ կե
դարներով, աշխույժ գործողություննե
րով, անսղասելի շրջադարձերով, հա
ճախ նաև՝ արտակենուրոն ու գրտեսկա
յին վիճակներով, դրոֆեսիոնալ կերպո
տեղափոխվելով էկրան՝ միանգամայ
կարող են դառնան սկիզբանահայ արվես
տի մի ընդգրկուն կինոհամայնադասեկե
միաժամանակ լինելով վեր՝ զուտ ազգա
յին հետարքրությունից: Լավագույնը՝ բ
նկարահամայի հենց Բուրց Յամուրու
գուցեց հենց ի՛ հեղինակի կողմից (Աս
րունին մասնագիտությամբ եւ զբաղմու
ութ պարունի լայտավառաւատ ընկարից

- Եւ որ կատավի հենց այսօ՛, բանի
- դեռ Բեյրութի այդ թաղամասը դափնա-
նում է իր հայեցի դիմագիծը, բանի դեռ
- այնտեղ ավելի չեն շատացել այլազգի
- վախսականները...

Դարձյալ հիշենք նյութական միջոցների բազմաչափա հարցը: Այսօր ե՞ւս հայ Սփյուռքը միջոցներ չունի իր կյանքը ցլացնող գրնե մեկ մասնագիտութեն կյանքի կոչված շարժանկարի համար: Ձ՞և որ կան նման միջոցներ տօնօրինող կառուցներ, արեւմտահայերենի դաշտանման ու վերածննան մասին անընդհատ բարձրաձայնող... իսկ այդ գործը մի՞թե միայն զանազան հավաքներով ու գրեր սղելով դիմի աղափովել: Կգտնվի՞ Վերջիկերպ այն կառուցը, որը տասնամյակների այս ուժացումից հետո կգիտակցի կինոարվեսի առավելությունը ու վերջապես ձեռնամոլս կլինի Մերձավոր Արեւելի հայության՝ անցյալ տասնամյակների կյանքի հավաքական դատկերը սկզբ առնվազն մե՛ք արեւմտահայերեն կինութեալի ստեղծնան՝ այդ լեզուն ու մշակույթը կրող դերասանների մասնակցությամբ: Ինչդես արդեն նույնաց, դեռ այս վաղուց դեմք էր դա իրականացված լիներ... ու եթե նման գործ չարվի այսօր՝ վաղը դարձյալ ստիլված կլինենք խոսովանել, որ հերթական անօամ ուժացել են...